

Molnár Márton

Kierkegaard hatása Koncz Sándor és Hamvas Béla életművére

[Molnár Márton előadása elhangzott a bevezetőben említett „Válság és váltás...” konferencián. Különös jelentőségéről ott már írtam. KS teológiai és filozófiai munkásságának további feldolgozása és a kortársakkal összefüggő jelentőségének elemzése érdekében, fontos feladatunk ezen írás folytatásának segítése... Megjelent in: Zempléni Múzsza, XIV. évf. 3. (55.) szám, 2014 ősz, 94-96. old. KG]

Az átélt válságok a döntéseinken át érlelik a személyiségünket, erre figyelmeztet a dán Sören Kierkegaard, akinek a filozófiája mind Koncz Sándorra, mind Hamvas Bélára döntő befolyást gyakorolt. Erre utalnak műveik: Koncz Sándor: *Kierkegaard és a világháború utáni teológia*; Hamvas Béla: *Kierkegaard Szicíliában*. Az alábbiakban néhány összefüggést, találkozási pontot kívánok bemutatni, amelyek a három szerző, Kierkegaard, Koncz Sándor és Hamvas Béla filozófusok, teológusok műveit áthatják.

A *humor* és a *derű* egyike ezeknek a találkozási, érintkezési pontoknak. Koncz Sándor számára rendkívül fontos a hit és derű összefüggése. A prédikációit és teológiai-filozófiai tanulmányait is áthatja az egyházi humor. A hit és derű segítette át mind Hamvast, mind Koncz Sándort az általuk megélt válságokon. Koncz így ír: „Ami nem sikerült 1938-ban, a pataki kollégium felszámolásával kapcsolatos egyházkormányzati jogi eljárás között, magától jött 1951–52-ben. Mindez eszembe juttatta azt a mondást, amit Tiszáninnenről Budapestre való kerülésem táján főnökömtől, akkori egyházi életünk legnagyobb szellemétől hallottam, amint tréfásan megjegyezte: mindegy, hogy Tiszadobról löknek-e ki, vagy Tiszalökről dobnak-e ki. Valóban mindegy, hogy mit-hol-miért nem?! Máskor miért igen?! Mindenképpen oda jutunk, ahová Isten rendeli.” (*Dienes Dénes (szerk.):...miként a csillagok... Dr. Koncz Sándor emlékezete. Alsóvadász, 1993. 53. o.*)

A megszenvedett derű a válsággal szembenező ember hite a mindennapokban, hite az életben. Hamvas Béla az ezzel a mélységgel való szembesülést így fogalmazza meg: „Valami csak ott teljesülhet, ahol az érzék a sors iránt éber tud lenni. A sors nem lehet teljes, ha nincsen szakadék fölött, ha nincsen nyitva a láthatatlan felé, s nem bocsájtja magához a hatalmakat. ... – a sötét örvény fölött lebegő élet: az emberi sors nyíltsága, leplezetlensége, alétheiája.” (*Poetica metaphisica. In: Poétika. Válogatás Hamvas Béla folyóiratokban megjelent írásaiból. Hamvas Intézet, Budapest, 2013. 581. o.*)

A *művészetekhez való kötődés* a következő találkozási pont, amely nyilvánvaló módon jelenik meg mindhárom életművön belül. Kierkegaard eseté-

ben ezt nem kell különösebben indokolni, hiszen a dán nyelv oly kiemelkedően magas színvonalát valósította meg írásaiban, amit világirodalmi tekintetben is számon tartanak, holott doktori disszertációját a kor előírásai szerint latinul adta be. Kierkegaard sokat foglalkozott írásainak művészi-esztétikai jellegével, amit a *Szerzői tevékenységéről* című (*Latin Betűk, Debrecen, 2000*) összeállításban magyarul is olvashatunk, önmagát sokszor költőként aposztrofálta: „Mi a költő? Szerencsétlen ember, aki mély kínokat rejt szívében, de ajkai úgy vannak formálva, hogy miközben sóhajok és kiáltások hagyják el, mindez úgy hangzik, mintha szép muzsika lenne.” (idézi: Joós Ernő: *Isten és lét. PallWest Kiadó, Budapest, 1991. 131. o.*) A három stádium közül az esztétikai az első, amelynek mélységeit a dán filozófus az egzisztencia drámájában fogalmazza meg.

Hamvas Béla irodalmi, képzőművészeti és zenei tájékozottságára, alkotásainak művészi színvonalára mind jobban ráirányul a figyelem. Regényeiben, főként a *Karneválban* a magyar próza kiemelkedő alkotójának bizonyult. A progresszív magyar regényirodalom egyik megteremtője. Esszéi a hazai értekező próza legelső vonalába állítják.

Koncz Sándor életművében is nyilvánvaló a művészetek jelenléte. Elsősorban prédikációit kell megemlíteni, amelyekben tudatos törekvés figyelhető meg a művészi megformálásra. Újra kiadott tanulmányainak és leveleinek is kezdetől sajátja az egyéni hang, az élmények irodalmi értékű megfogalmazása.

A harmadik csomópont, amelyre rámutatni kívánok, a *hit és tudás szerves és elválaszthatatlan kapcsolata*, mind az életben, mind a műben.

Fontos gondolata Hamvas Bélának a hiteles élet, az autentikus egzisztencia, amelynek a realizálása valójában az élet feladata. Hasonlatosan Kierkegaardnál: „Hogyan élek, én az egyén, egy igaz autentikus életet?” (*Peter Bjerck-Amundsen: Sören Kierkegaard kezdőknek. Közdok, Budapest, é. n. 117. o.*) Kierkegaard az *Építő keresztény beszédekben* és saját folyóiratában, *A Pillanatban* foglalta össze a személyes egzisztencia, a mély hit és a megértés (tudás) összetartozását. A hit paradoxon, amit így illusztrált: „A hit az abszurd ugrása 70000 lábnyi mélységbe – oda, ahol nincs semmiféle biztonsági háló.” (uo.)

Hamvas transzparens egzisztenciáról és univerzális orientációról beszél, amely a hit és tudás egysége (éberség) a szubjektumon belül. „Amit szubjektumnak nevezek, nem egyéb, mint távlat. Hely, ahonnan a legtisztábban látni. Ahonnan az Egész egyszerre látható!” (*Hamvas Béla: Unicornis. In: Silentium – Titkos jegyzőkönyv – Unicornis. Medio Kiadó, Budapest, 2006*).

Koncz Sándor tevékenységét minden megnyilvánulásában az értelemre irányuló hit hatja át. Egyik írásában így fogalmaz: „A református hit központja ugyanis Isten jelenlétének mély megértése és a Neki szentelt élet. Mindkettő a Szentlélek által van.” (*Koncz Sándor: Református örökségünk = Napút, 2009. 9. szám, 66. o.*) „Legnagyobb dolognak a kötelességteljesítést tartom. Mert csak ez menti fel az embert a szubjektív kényelmességi vagy kényelmetlenségi szempontokból. A kötelességteljesítés legmagasabb fokának azonban azt tartom, amikor az ember szeretettel és hálával csinálja azt, amit tesz.” (*„Felcsillan a tűz alatti parázs” Koncz Sándor berlini levele, 1937. = Zempléni Múzsza, 2004. 4. szám, 72. o.*)

A 20. század válságokkal terhes évtizedeiben az egyén belső integritását megőrző, a hagyomány tiszteletét valló, annak folytonosságát képviselő művészek, gondolkodók, írók és lelkészek őrizték meg a magyar kultúra értékeit, a szellem progresszív tendenciáit, úgy, hogy közben autentikus emberként élték meg mindennapjaikat. Az, hogy a válságban váltságul adták életüket – ki így, ki úgy –, az már látható előttünk is, de hogy miként váltak erre alkalmassá, az Csoda! A kegyelem betörése az élet színterére. Erről gondolkodott Koncz Sándor és Hamvas Béla Magyarországon, merítve a dán bölcselő Kierkegaard műveiből is. Nekünk pedig feladatunk adatott, hogy közvetítsük a kultúra értékeit, feltérképezzük hazánk szellemi örökségét, és tiszta forrásból merítsünk.

